UPPLANDS STIFTELSEN
NATURVÅRD & FRILUFTSLIV

Åtgärdsprogram för hotade arter

ARBETSMATERIAL 2010

RIKKÄRR

Älvkarleby kommun

Pär Eriksson

Produktion: Upplandsstiftelsen 2010
Bild framsida: Kärrknipprot
Foto: Pär Eriksson

BAKGRUND

Arbetet med rikkärr i Älvkarleby kommun är en del av projektet Ekologisk landskapsplanering Dalälven (ELP Dalälven) som Upplandsstiftelsen bedrivit kring sedan år 1996. De objekt vi arbetat med framgår av figur 1 nedan. Kännedomen om dessa har huvudsakligen framkommit genom olika natur-inventeringar som Upplandsstiftelsen och Naturskyddsföreningen genomfört. Bergvik skog som är markägare i samtliga fall är informerade om arbetet liksom StoraEnso och Korsnäs som förvaltar dessa marker. Älvkarleby kommun har under en längre tid stött arbetet ekonomiskt och under senare tid även Länsstyrelsen genom bidrag från Åtgärdsprogram för hotade arter och miljöer samt lokala naturvårds-projekt. För skötselåtgärder på Komossängen har Länsstyrelsen bidragit med särskilda medel för Natura 2000-områden. I denna rapport sammanställs arbetet som utförts på rikkärr i Älvkarelby kommun under 2010.

UTFÖRDA SKÖTSELÅTGÄRDER 2010

Under året har arbetet med Rikkärr fortlöpt i delområdena Högmokällan, Kalkugnen, och Komossängen. Varje delområde presenteras var för sig nedan.

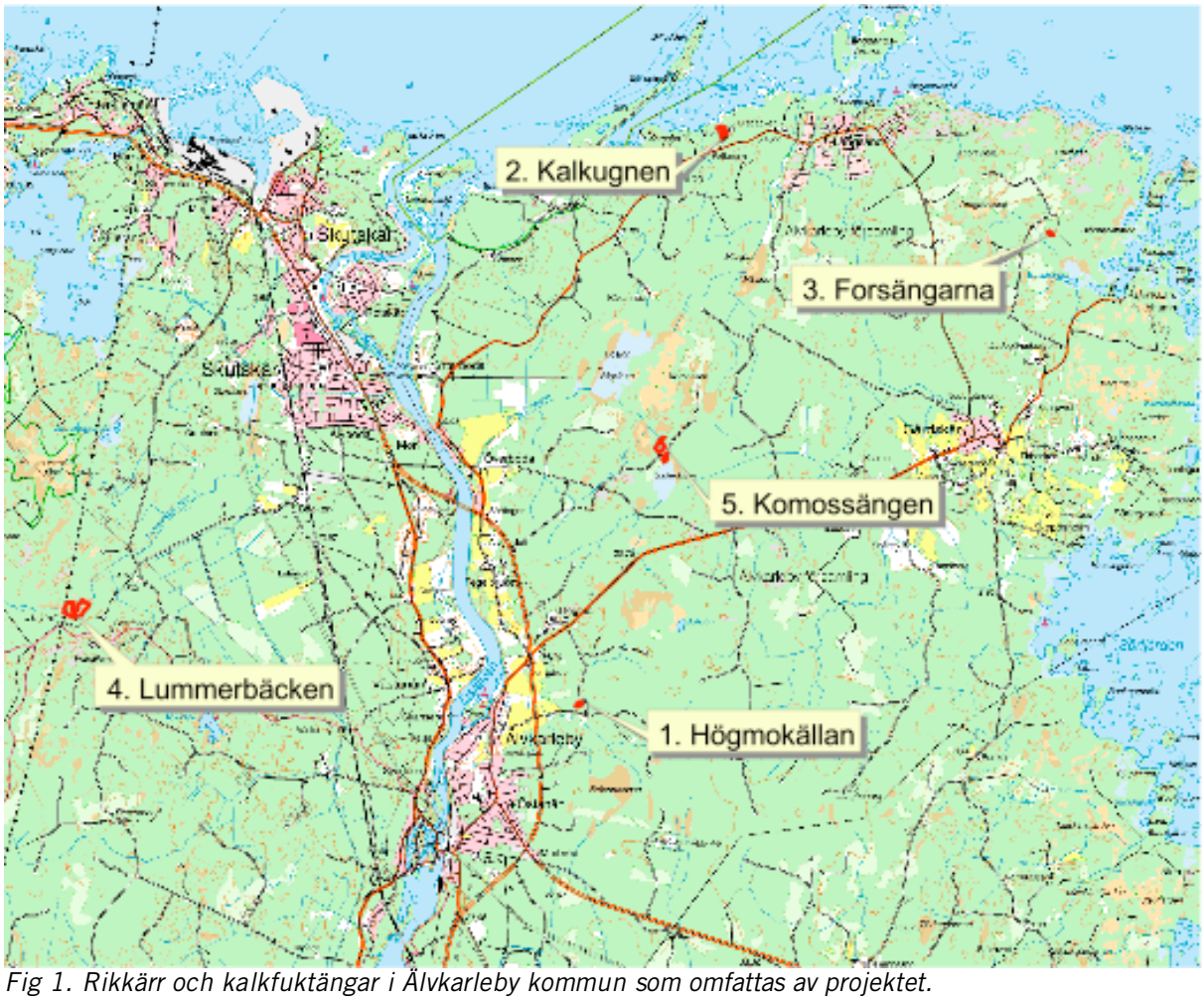

Fig 1. Rikkärr och kalkfuktängar i Älvkarleby kommun som omfattas av projektet.

HÖGMOKÄLLAN

Lokalnummer: 1
Läge: Nordost om Älvkarleby, öster om väg 76.
Koordinater: Rn 6 719 078, 1 591 641
Areal: 0,32 ha
Markägare: Bergvik skog AB, sköts av Stora Enso.

Biotopbeskrivning

Ett extremrikkärr med källflöde, nära Älvkarleby tätort. Här växer det bl.a mycket kärrknipprot. En skylt, tidigare uppsatt av Naturskyddsföreningen som pekar in till området från vägen, ersattes i år med en ny vägpil samt informationsskylt vid själva kärret.

Floran är rik och spridd över hela det öppna kärret. Här växer, gräsull, brudsporre, kärrknipprot, darrgräs, ormrot, ängsvädd, tvåblad, ängsnycklar, älväxing, ängsstarr, kärrsälting, vattenklöver mm. Bland mossorna hittar man bl a späd skorpionmossa, kalkkällmossa, källtuffmossa, klotuffmossa, nordlig tuffmossa och gyllenmossa. Sotnätfjäril har setts flyga här. Enstaka björkar och tallar står på kärret. Det växer en del al-, björk- och salixsly på kärret. De årliga skotten är fortfarande relativt kraftiga trotts att området röjts vid tre tillfällen. Kring kärret står det i huvudsak granskog med inslag av björk. Området mot vägen är öppnare med ett större lövinslag. Kärret är tuvigt med en del gamla stubbar, varav flera är ruttna. I skogen kring kärret ligger det högar med ris från tidigare röjningar.

Historik: Gles skog på häradskartan, troligtvis har man missat att rita in det lilla kärret när häradskartan kartan gjordes. Enligt 50-talskartan var området halvöppet med enstaka större träd.

Utförda åtgärder år 2010

Sly röjts bort på kärret av Naturskyddsföreningen i slutet av juni, några salix-buskar sparade på rekommendation av Kalle Mälson/Länsstyrelsen.
En inventering av kärlväxtfloran genomfördes av Bengt Hemström/ Naturskyddsföreningen, se nedan. Antalet arter som registrerades var 88 stycken.

En informationsskylt om rikkärr som togs fram förra året sätts upp samt en vägvisare vid vägen, se nedan.
En spång byggs fram till källan. Arbetet utförs av Upplandsstiftelsen s egna personal.
Vid ett en besiktning på hösten framgick att ytterligare röjningar var nödvändiga vilket uppdrogs till Tullgårdens NaturKultur Miljövård HB. Ett nytt brunnslock bygg kring kallkällan av samma firma.

Spång och skylt sattes upp sommaren 2010

Kärret innan det åter röjdes hösten 2010

Kärret röjt och nytt brunnslock byggt

Protokoll från kärlväxtinventering 2010

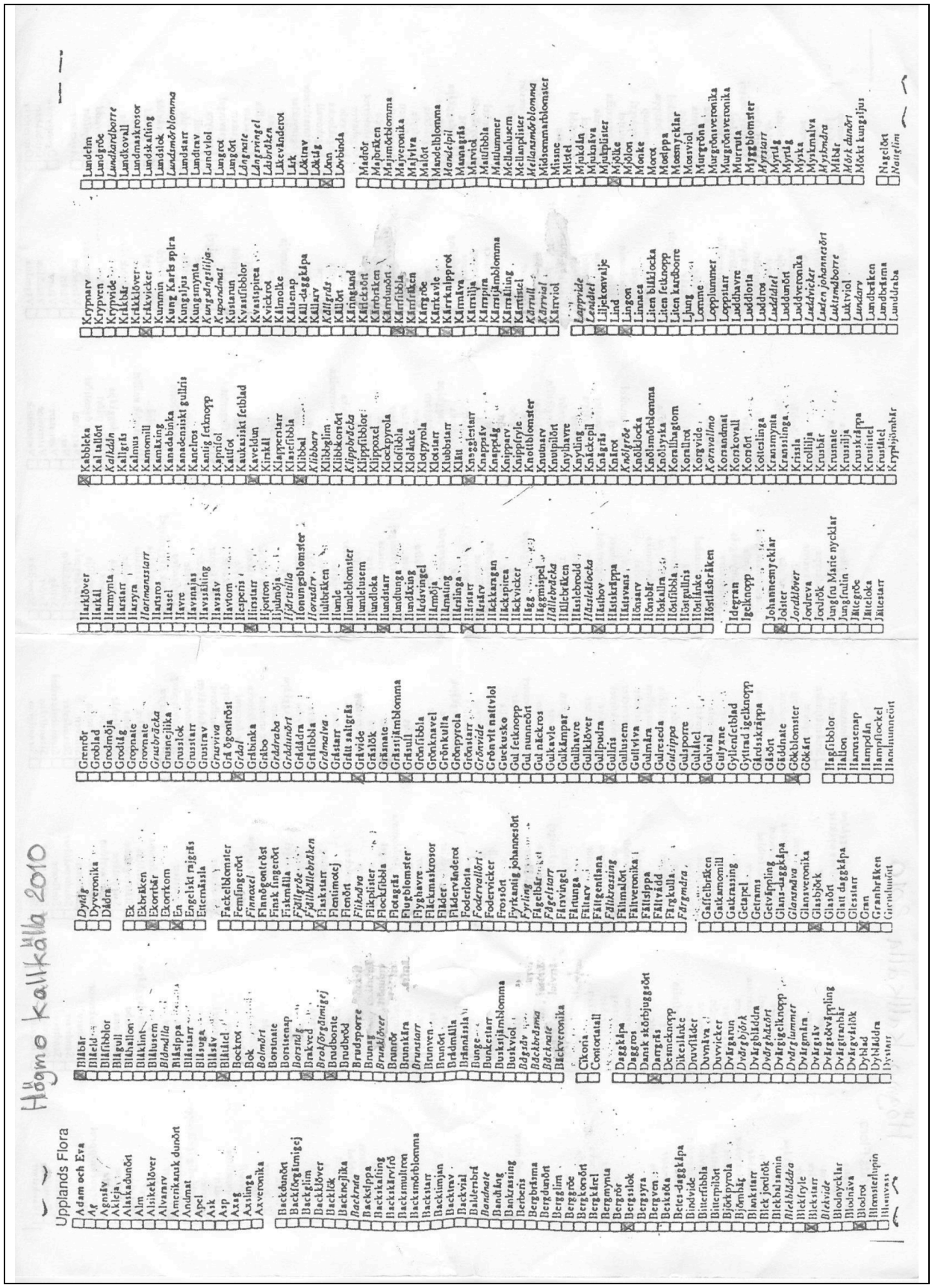

Rikkärsskylt som tagits fram till Högmokällan, Kalkugnen och Lummerbäcken

Utförda åtgärder föregående år

2009: En skylt om rikkärr har tagits fram och tryckts upp. En spång har planerats samt beställts samt ett skyltställ.
2008: Det mesta av slyet röjdes bort och gräset slogs i slutet av september av Naturskyddsföreningens lokala krets. Gräset slogs varsamt med röjsåg med gräsklinga och räfsades ihop i högar. Resterande sly togs bort och några björkar avverkades senare av Stefan Wallin.
2007: Slyröjning (al-, björk- och salix) har utförts under hösten 2007 av kommunen (mindre område i öster ej röjt).
2005: Kompletterande röjning utförd av SVS ”gröna jobb”.
2004: Röjning utförd av Oden markentreprenad

KALKUGNEN

Lokalnummer: 2
Läge: Norr om vägen som går mellan Sågarbo och Längsand
Koordinater östra: Rn 6 726 801, 1 593 598
Areal östra: 0,21 ha
Koordinater nordvästra: Rn 6 726 830, 1 593 520
Areal västra: 0,13 ha
Koordinater sydvästra: Rn 6 726 724, 1 593 560
Areal västra: 0,13 ha
Markägare: Bergvik skog AB, sköts av stora Enso.

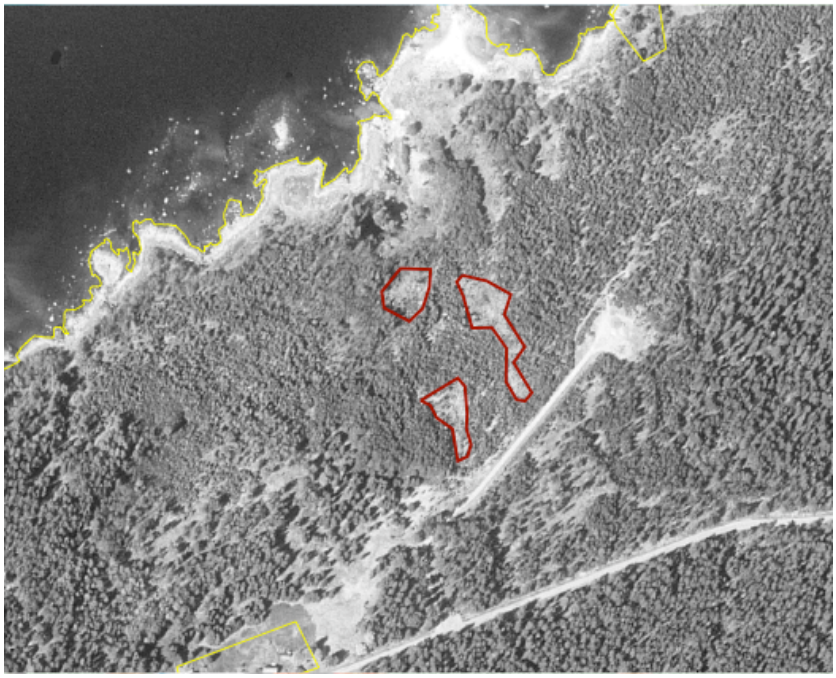

Biotopbeskrivning

Fyra extremrikkärr nära havet. De södra delarna av kärren är påverkade av ett källflöde söderifrån. Här växer bla kärrknipprot och majviva. Det nordvästliga området och den norra delen av det nordostliga området är blöta men på väg att övergå i kärr, genom landhöjningen. Dessa delar är därmed intressanta som områden där kärr får en möjlighet att nyskapas.

Floran är rik, särskilt i de södra delarna där det bl a växer kärrknipprot, majvivor, ängsnycklar, näbbstarr, tätört, gräsull, blodnycklar, brudborste, kärrfibbla, vattenklöver, loppstarr och ängsstarr. Bland mossorna hittar man bla späd skorpionmossa, kärrtuffmossa, kalkkällmossa och spjutmossa. Här växer en del alsly och pors. Alslyet växer i huvudsak i de norra delarna och verkar inte vara så starkväxande vilket kan bero på att det är så pass blött. Det finns en del större partier med pors särskilt i de norra delarna. Vass börjar sprida sig, i huvudsak i det sydvästliga kärret. Kring kärren växer det granskog med inslag av al och björk.
Historik: Träd på 50-talet med några luckor, öppet på de blöta delarna i norr. Hav på häradskartan.

Utförda åtgärder år 2010

Samma informationsskylt som sattes upp vid Högmon skulle även sättas upp här vilket tyvärr aldrig blev utfört. Skylten kommer istället att sättas upp nästa år.
Ängsmarkerna mellan rikärret och havet inventerades på fjärilar (en nattlysning Björklund&Frycklund).

Utförda åtgärder föregående år

2009: En skylt om rikkärr har tagits fram och tryckts upp. Ett skyltställ har beställts. Kärret röjdes inte. Ängarna vid stranden röjdes till viss del från enbuskar och sly.

2008: Sly och det mesta av porsen har röjts bort från kärren. ”Midjan” mellan den norra samt södra delen av det östra kärret har vidgats genom att gran och björk huggits bort. Gräs och vass har slagits och räfsats bort på det östra samt sydvästra kärret. Arbetet utfördes under november av Stefan Wallin.
2007: På de två västra rikkärren utförde Gröna Jobb en röjning av sly och klenare träd, medan den lågvuxna porsen lämnats.
2005: Kompletterande röjning av det östra kärret utfördes av kommunen.
2004: Röjning utförd på en mindre del av det östra kärret. Oden markentreprenad utförde jobbet.

KOMOSSÄNGEN

Lokalnummer: 5
Läge: Öster om Överboda, norr om Galleråsjön.
Koordinater norra: Rn 6 722 554, 1 592 731
Areal norra: 1,24 ha
Markägare norra: Bergvik skog AB, sköts av Korsnäs.

Koordinater södra: Rn 6 722 385, 1 592 780
Areal södra: 0,37 ha
Markägare södra (Östanån 30:2): Aimee Hallenberg

Biotopbeskrivning

Natura 2000 område. En kalkfuktäng där det bl a finns väddnätfjäril.

Här växer bla loppstarr, ormrot, ängsvädd, brudborste, ängsklocka, tvåblad, darrgräs, älväxing, brudbröd, backnejlika, slåtterfibbla. På ett torrare stenigare parti i sydost växer det ängshavre och kärringtand. Enstaka gran, björk och en finns på den mellersta delen av ängen. Sedan slåtter infördes på marken har bergrör gått tillbaka och bla ormrot och ängsvädd ökat mycket. I den norra delen finns det ett mindre område som inte slogs 2007 p g a att det fanns fjärilsspinn där. Nu växer det en del sly där.

Norr om diket har skog avverkats. Nu växer det en hel del björksly och småenar mellan stubbarna. Det växer också mycket bergrör där, men här finns även älväxing, ormrot, ängsvädd och brudborste. Längs diket växer det alsly.

Historik: Slåtteräng på häradskartan. På 50-tals kartan växte det träd i sydväst, norra och östra delen var öppen.

Utförda åtgärder år 2010

Upplandsstiftelsen ansöker till Länsstyrelsen om att få gör en ny återutsättning av väddnätfjäril och får klartecken för detta. Fem kolonier plockas från ledningsgatan (Östanå) och planteras ut. Årets inventeringen visar på ett ökat antal igen (12 kolonier)

Utförda åtgärder föregående år

2009: Sly har röjts och gräset slagits med röjsåg med gräsklinga på den stora ängen, räfsats och förts bort. Väddnätfjärilens kolonier märktes ut i augusti, en ½ meter kring dessa undantogs från slåttern. Slåttern skedde i september av Tomas Eriksson. Endast en larvkoloni hittades detta år.

2008: Sly har röjts och gräset slagits med röjsåg med gräsklinga på den stora ängen, räfsats och förts bort. Väddnätfjärilens kolonier (16 stycken) märktes ut i augusti, en ½ meter kring dessa undantogs från slåttern. Slåttern skedde i september av Tomas Eriksson. Sly röjdes också längs diket och på den norra sidan av diket samt ut mot skogsbilvägen i söder. Denna röjning gjordes av Stefan Wallin.

Markägaren till ängen söder om skogsbilvägen är kontaktad och informerad om Natura 2000 området och väddnätfjärilen. Under vintern 2008-2009 kommer han att ta ner en del gran och björk på detta område samt röja sly.

2007: Slåtter (SVS gröna jobb) samt räfsning (Tomas Eriksson) på större delen av ängen. En mindre del undantagen i den norra delen där kolonier av väddnätfjäril fanns.
2006: Röjning och avverkning utförd av gröna jobb (SVS). Uppföljning av väddnätfjäril 27 kolonier.
2005: Röjning utfört av kommunen samt lieslåtter (Jan Bergsten). Förslag till Natura 2000-område och bevarandeplan.
2004: Slåtter samt ”djupkrattning” av slagen yta (Jan Bergsten/Uppsala). Röjning utförd. Uppföljning av väddnätfjäril 4 kolonier.
2003: Slåtter genomförs med lie över delar av ängen (50m2). Uppföljning av väddnätfjäril 4 kolonier.
2002: Röjning och avverkning utförd av Stefan Wallin & Sven-Ivar Gustafsson. Återinplantering av väddnätfjäril, tre larvkolonier.
2001: Markägaren Korsnäs AB kontaktas av Upplandsstiftelsen och bolaget godtar att träd röjs på ängen enligt en skötselplan som Upplandsstiftelsen tagit fram. Upplandsstiftelsen uppdrar detta till **:** Röjning och avverkning utförd av Stefan Wallin & Sven-Ivar Gustafsson. Utredning av Upplandsstiftelsen för att beskriva naturvärden och föreslå skötsel inklusive restaurering av hydrologiska förhållanden inom området Komossen-Bosjön-Gallerråssjön.

Ingemar Frycklund med larvkolonier av väddnätfjäril som plockats från kraftledningsgatan Östanån för att placeras på Komossängen år 2010

FORTSATT ARBETE MED RIKKÄRR

2010 fortsätter arbetet med att hålla kärren öppna och utveckla dess värden ytterliggare inom projekt ELP Dalälven.

UPPLANDSSTIFTELSENS ARBETSMATERIAL

Denna rapport är en enkel rapportering av Upplandsstiftelsens arbete och resultat inom ett visst projekt under ett visst år.

UPPLANDS STIFTELSEN
NATURVÅRD & FRILUFTSLIV

Box 26074, 750 26 Uppsala, info@upplandsstiftelsen.se, www.upplandsstiftelsen.se